

DOKUMENTACE ZÁVĚREČNÉ PRÁCE

VYSOKÉ UČENÍ TECHNICKÉ V BRNĚ

BRNO UNIVERSITY OF TECHNOLOGY

FAKULTA VÝTVARNÝCH UMĚNÍ

FACULTY OF FINE ARTS

ATELIÉR TĚLOVÉHO DESIGNU

STUDIO OF BODY DESIGN

POUTNÍ MÍSTO 2020

PILGRIMAGE SITE 2020

DIPLOMOVÁ PRÁCE

DIPLOMA THESIS

AUTOR PRÁCE

AUTHOR

BcA. SABINA CHRASTILOVÁ

VEDOUCÍ PRÁCE

SUPERVISOR

doc. Mgr.A LENKA KLODOVÁ, Ph.D.

BRNO 2020

OBSAH:

TEXTOVÁ ČÁST

s. 6–17

ANOTACE.....	5
TEXTOVÁ ČÁST	6
1 MOTIVACE KE VZNIKU DIPLOMOVÉ PRÁCE	6
2 HISTORICKÝ ÚVOD K POUTNÍM A ZÁZRAČNÝM MÍSTŮM	8
3 KONTEXTUALIZACE PRÁCE.....	10
3.1 POUTNICTVÍ DNES	10
3.2 UMĚLECKÁ PRAXE	11
4 ONLINE POUTĚ	13
5 VYMEZENÍ CÍLE PRÁCE	14
6 POPIS DÍLA	15
7 ZHODNOCENÍ VÝSLEDKŮ S OHLEDEM NA VYTYČENÉ CÍLE	17

OBRAZOVÁ ČÁST

s. 18–21

ANOTACE

Umění, zdraví a víra. Tato tři témata jsou nosným prvkem mé diplomové práce. Snad každý z nás si jednou v životě něco přál. Zajímá mě okamžik, kdy se právě víra střetává s uměním a nabízí člověku oporu, jistotu nebo naději.

V mé diplomové práci se proto věnuji fenoménu hledání poutních míst, která vzbuzovala v lidech duchovní naplnění a postupem času se stala odrazem kultury a mentality národa. Právě na těchto místech nejčastěji docházelo k zázračným uzdravením, a to díky pouhým přáním jedince.

Moje závěrečná práce zpracovává otázku, co všechno se dá v současnosti označit za ozdravný a terapeutický proces. Průběh práce dále směřuje k zamyšlení, zda jsme v současnosti pouhými turisty po poutních místech, nebo zda stále věříme v esenci uměleckých děl, která v nás dokáží vyvolat až terapeutický zážitek.

Výsledné dílo této práce se skládá ze tří částí. Hlavní část diplomové práce představuje video zaznamenávající poutní místa, která jsem navštívila za poslední rok. Video je složeno z osobních záznamů, které vznikly na několika hudebních akcích, a reflektuje tak novodobé formy poutnictví. Druhý díl mé praktické části se zaměřuje na nově založenou online galerii, která mapuje současné uchopení pojmu poutnictví. Tato virtuální platforma bude v budoucnu nadále sloužit jako pokračování mých záznamů a zároveň bude prostorem pro participaci široké veřejnosti. Třetí částí je můj osobní poutní kabát, který jsem během posledních poutních návštěv upravovala podle svých potřeb. Kabát je na první pohled nosným prvkem mé výsledné instalace a díky transformaci historického střihu k současným prvkům odkazuje na aktuální tendence v poutnictví.

Cílem této práce je připomenout divákovi, že každé dílo v sobě nese kousek nadpřirozena, boha či magie a že je nemusí jít hledat na druhou stranu světa.

TEXTOVÁ ČÁST

1 MOTIVACE KE VZNIKU DIPLOMOVÉ PRÁCE

V průběhu posledních pěti let jsem se léčila z autoimunitního onemocnění, a to hned několika způsoby od alternativní medicíny přes řadu léků až po zařazení do studijní léčby s využitím placebo. Toto období je pro mě zásadní z důvodu, že jsem se setkala s různými druhy ozdravných procesů, které mě přivedly k otázce, co nás doopravdy léčí.

Klíčovým zdrojem inspirace pro vznik mé diplomové práce byla kniha *Zdraví, kultura, společnost*.¹ Námětem knihy je řešení problematiky lidského zdraví v současnosti. Autorka Eva Křížová poměrně kriticky poukazuje na důvěru, kterou vkládáme do zdravotnického systému, a vybízí k přehodnocení dnešního přístupu k léčbě různých nemocí. Křížová se v knize zabývá diskurzem vnímání dnešního pojmu zdraví. V několika kapitolách popisuje, jak je současná společnost posedlá zdravým životním stylem. Člověk už není zdravý jen zásluhou medicíny, ale i působením mnoha dalších vlivů, a to od správného stravování přes aktivní trávení volného času až po estetické úpravy našich těl.² Autorka se v několika dalších kapitolách věnuje vývoji medicíny a poukazuje na to, jak se měnil charakter a formy léčení v různých dobách. Kniha především srovnává období, kdy lidé přistupovali k léčbě racionálně, s obdobími, kdy k ní přistupovali spirituální formou.

Na textu mě zaujalo především to, jak popisuje blízký vztah medicíny a náboženství. Počátky lidstva a první léčebné pokusy, které byly spíše otázkou rituálů a obřadů, kniha porovnává se současným zdravotnickým systémem a ptá se, zda se medicína opravdu vyvíjí, nebo je stále založena na původních spirituálních základech. Autorka jako příklad pro tuto otázku uvádí účinky placebo, které neobsahuje žádné léčebné faktory, přesto má jeho využití mnoho pozitivních ohlasů. V tomto případě jde sice o bezpečnou, ale neúčinnou náhradu léku. Placebo je spojováno s úvahami o samoléčebných tělesných schopnostech společně s psychologickým působením terapeuta.³ Moderní medicína je založena na vědeckém důkazu, a proto alternativní ozdravné procesy s rituálním či magickým charakterem nejsou považovány za dostačující. I přesto patří placebo k současným trendům v medicíně a vybízí k otázce, zda stále platí principy víry ve zdraví, které provází lidstvo od dávných let. Pokud by

¹ KŘÍŽOVÁ, Eva. *Zdraví — kultura — společnost*. Praha: Karolinum, 2018. ISBN 978-80-246-3937.

² *Ibidem*, str. 52.

³ *Ibidem*, str. 124.

byla tato domněnka pravdivá, kde by se konaly ozdravné rituály a jaká poutní místa bychom hledali? Moje diplomová práce tedy směřuje k otázce, zda i dnes hledáme místa, na kterých docházelo k zázrakům, a zda dokážeme vlastní vírou ovlivnit proces uzdravení.

2 HISTORICKÝ ÚVOD K POUTNÍM A ZÁZRAČNÝM MÍSTŮM

Pěší putování k místům, která jsou spojována s náboženskými rituály či zázračnými jevy, jsou hlavním důvodem vzniku fenoménu poutnictví. Dějiny vzniku poutí spadají především do období středověku, které je považováno za kolébku poutních cest. První impulzy navštívit chrám, poklonit se bohům a modlit se za zázrak však vznikaly už mnohem dříve, a to v období antiky.

Fenomén poutí se vyskytuje ve většině náboženství. Z pohledu dějin křesťanské Evropy se pojem poutních míst vztahoval k uctívání Ježíše Krista. Zpočátku se na poutní výpravy chystali především jednotlivci a mezi jejich hlavní cíle patřila místa jako Svatá země (v současnosti se zde nachází Izrael), Řím nebo Santiago de Compostella. Ti, kteří neměli možnost vydat se na pouť do dalekých zemí, navštěvovali lokální poutní místa ve svém regionu.

Pro období raného středověku bylo typické, že poutník putoval sám. K většímu rozmachu došlo později na přelomu tisíciletí a začaly vznikat organizované poutě ve skupinách. Největšího rozkvětu dosáhlo poutnictví v době baroka.⁴

V knize *Náboženské poutě ve středověku a novověku*⁵ se autor Norbert Ohler zabývá základními otázkami poutnictví. Člověk, který se dobrovolně vydá na putování do cizí země za účelem duchovního naplnění, automaticky mění svoji dosavadní identitu. Po vizuální stránce byl poutník vždy snadno rozpoznatelný. Už od období středověku je typickým znakem poutníka dlouhý plášť s kapucí, který v noci sloužil jako příkrývka. K ochraně proti slunci a dešti využívali poutníci velký klobouk a v ruce nejčastěji drželi hůl, která měla opěrnou i ochrannou funkci před zvěří nebo přepadením. Každý poutník s sebou také vždy nosil růženec, láhev s vodou, případně i odznak, který avizoval cíl jeho pouti.

Důvodů, proč se vydat na často nelehkou výpravu, bylo několik. Uctít Boha, vzdát dík, prosit o pomoc či odpuštění, to byly hlavní impulzy, které směřovaly poutníky k posvátným místům. Na cestu se mohl vydat v podstatě kdokoli. Ať už byl člověk nemocný, zdravý, chudý nebo bohatý, všem se nabízela stejná možnost duchovního naplnění.

⁴ Srov. DIBELKOVÁ, Irena. *Poutní místa v Čechách*. Praha: Olympia, 2004, str. 5–6. ISBN 80-7033-844-X.

⁵ OHLER, Norbert. *Náboženské poutě ve středověku a novověku*. Praha: Vyšehrad, 2002. Kulturní historie. ISBN 80-7021-510-0.

Většina poutníků měla stejné motivy a ambice, navzdory tomu se charakter poutí postupem času měnil. Zajímavý okamžik nastal v období pozdního středověku, kdy se poutnictví spíše podobalo výpravám za zábavou, zatímco v raném a vrcholném středověku byla upřednostňována spíše askeze.⁶

⁶ *Ibidem*, str. 72.

3 KONTEXTUALIZACE PRÁCE

3.1 POUTNICTVÍ DNES

Téma poutí je v současnosti zkoumáno spíše ze strany antropologů. Ti se snaží hlavně vyřešit rozdíl mezi poutníkem a náboženským turistou. V knize *Antropologie náboženství*⁷ autorka Fiona Bowie uvádí příklady, jak je v současnosti obtížné najít hranici turistiky a poutnictví.

Myslím si, že pod pojmem pouť si většina z nás představí něco posvátného a spirituálního, zatímco turismus se přibližuje konzumu či komerci. Moderní doba transformovala poutě do nepřirozené podoby obřích rozměrů a staví je do pozice, kdy dokáží ovládat nespočet lidí, ovlivňovat ekonomiku a šířit politická a náboženská poselství.

V tomto případě stojí za zmínku americký rapper a hudební producent Kanye West. V říjnu roku 2019 West vydal své deváté studiové album s názvem „*Jesus is King*“, které se od jeho původní tvorby liší především duchovním podtextem. West album popisuje jako evangelium, které mu pomohlo s jeho osobními problémy, a cítí, že je jeho povinností šířit tyto texty dál do světa ve službách Krista. Raper se ve svých textech zamýšlí nad svým pojetím víry, zpracovává náměty z Bible a především se snaží o propagování vlastního současného vnímání duchovna, které se zrcadlí v jeho hudební produkci. Hiphopové beaty se tak prolínají s gospelovými chorály a West rapuje o spáse, putování a terapeutických účincích, které našel díky víře.⁸ Ve stejném roce West založil i gospelovou skupinu s názvem Sunday Service Choir.

Od ledna 2019 pořádá West společně s pěveckým sborem každou neděli tzv. „hudební bohoslužby“. Jedná se především o přehrávky jeho rapových písní v gospelové úpravě. Spojením klasického rapu s dominantními gospelovými vokály tak vzniká nová vlna moderní křesťanské hudby, která se společně s Westovou popularitou snadno šíří.⁹ Díky tomu, že je West jedním z nejznámějších hudebníků a producentů současnosti, dokáže velmi snadno a efektivně předávat své názory, myšlenky a ovlivňovat tak obrovské počty svých

⁷ BOWIE, Fiona. *Antropologie náboženství*. 1. Praha: Portál, 2008. ISBN 978-80-7367-378-9.

⁸ *Kanye West: Jesus Is King, Sunday Service, and Being Born Again | Apple Music* [online]. In: [cit. 2020-07-20]. Dostupné z: <https://www.youtube.com/watch?v=QuOCvKvrwI8&t=932s>

⁹ *KANYE WEST THE FORUM SUNDAY SERVICE FULL STREAM 10/27/2019 [BEST QUALITY ON YOUTUBE]* [online]. In: [cit. 2020-07-20]. Dostupné z: <https://www.youtube.com/watch?v=XIKAyMzkBsk&t=305s>

fanoušků, ale i křesťansky založených lidí. Většina bohoslužeb, které West organizuje, je fyzicky dostupná malému množství lidí a jedinou možností zhlédnout tyto události představují online streamy. V tomto případě se raperova popularita mísí se spirituálním světem a silně napomáhá v propagaci jeho slov.

Další část knihy se zabývá úvahou amerického antropologa poutnictví Alana Morinise, který pouť vnímá za předpokladu, že člověk věří, že na konci cesty se nachází místo nebo stav, který pro něj osobně vyjadřuje posvátný ideál.¹⁰ Pod pojmem ideál si každý může představit, co jen chce, proto jako příklad Fiona Bowie uvádí návštěvu fotbalového klubu, kde se fanoušek střetává se svým ideálem.

V porovnání s předešlým příkladem je pro fanouška Kanyeho Westa ideálem raperova osobnost, popularita či umělecká produkce, tedy něco, co lze fyzicky vidět či slyšet.

West svůj ideál popisuje spíše jako duchovní cestu a jeho hudební produkce je tady způsob, jakým vysvětluje svoje osobní uchopení putování za očistou.

3.2 UMĚLECKÁ PRAXE

Příkladem umělecké praxe poutnictví u nás byl projekt kolektivu Openstudio7 se sídlem v Praze. Jedná se o platformu, která sdružuje umělce z celého světa a nabízí možnost společně konzultovat a realizovat umělecké projekty. Jejich skupinová výstava s názvem Kříž a paroží se uskutečnila 31. května 2014 na Kalvárii v Ostrém. Projekt byl realizován jako jednodenní performativní pouť. Umělci se sešli na křižovatce žluté a červené turistické cesty poblíž Lukova a svůj cíl směřovali ke kostelíčku na Kalvárii, kde se na závěr odehrála zvuková performance. Zajímavým momentem celé akce bylo to, že se jí účastnili umělci různých vyznání s odlišnými pohledy na náboženství.

I přesto byl stanoven jednotný smysl celé akce, a to propojení reflexe pocitů z tradičního českého poutního místa a prožitku putování krajinou v oblasti Českého středohoří.¹¹

Ze světového měřítka stojí za zmínku také skupinový projekt, na kterém se podílelo čtrnáct umělců. Šlo o výstavu zrealizovanou díky uměleckému centru současného umění v Texasu – The Contemporary Austin. Název výstavy *Strange Pilgrims* byl inspirovaný

¹⁰ *Ibidem*, str. 250.

¹¹ Srov. *Kříž a paroží* [online]. 2014 [cit. 2020-06-27]. Dostupné z: <https://artycok.tv/25834/kriz-parozicross-stag>

stejnojmennou knihou od Gabriela Garcíe Márqueze, který se věnuje dvanácti poutnickým povídkám, které popisuje bez obalu a zkrášlení.

Námět výstavy vycházel přímo ze slov Márqueze a její podstatu popisuje jako metaforické pojetí cestovatele putujícího skrz podivná a neznámá místa a vydávajícího se na poutě nejenom v čase a místě, ale i v představivosti a v určitých formách vnímání. Celá výstava měla hlavně participativní a performativní charakter. Skládala se především z instalací, soch a mnoha performancí. Kurátorka Heather Pesanti k výstavě přistupovala spíše jako k experimentu zážitkového umění. Vybízela diváka ke spolupráci, pracovala s jeho smysly a kladla především důraz na uchování divákova zážitku. Márquezova metafora cesty s otevřeným koncem a putování neznámými a podivnými prostory se asi nejvíce odrážely v interaktivní instalaci, kterou zrealizoval Roger Hiorns. Jednalo se site-specific dílo v přírodě. Hiorns využil velké množství pěny, kterou se dalo libovolně procházet. Dále se na výstavě podíleli umělci jako Charles Atlas, Trisha Baga, Phil Collins, Sofia Táboas a další.¹²

¹² [online]. In: [cit. 2020-06-27]. Dostupné z: <https://www.youtube.com/watch?v=aVgb7iXrtrY>

4 ONLINE POUTĚ

Během hledání informací o současném vývoji poutnictví mě asi nejvíce zaujalo, jakým způsobem se fenomén přizpůsobil online prostoru. Narazila jsem na mnoho webových stránek, které organizují pouze poutní výpravy v kyberprostoru. Charakter virtuálních poutí je tedy pouze záležitostí streamů nebo vizualizací hmotných památek.¹³

Virtuální poutě vznikají za stejným účelem, a to podniknout cestu se spirituálním konceptem. Obrovskou výhodou kyberpoutnictví je jeho dostupnost. Online poutí se tak může zúčastnit kdokoli, kdo momentálně nemůže fyzicky cestovat nebo je finančně limitován.

Otázkou zůstává, zda mají tyto online poutě stejnou hodnotu a účinek jako ty fyzické. Pokud by se někdo chtěl zabývat virtuálními poutěmi podrobněji, je to poměrně těžko uchopitelné téma, jelikož všechny online poutě mají zákaz zaznamenání a následného sdílení. Neexistuje tedy dostatek informací a dat k podrobnější analýze nově vznikajícího fenoménu. Podle počtu odkazů a stránek propagujících kyberpoutě si ale myslím, že tato forma spirituálních cest má potenciál a věřím, že má i určitý dopad.

Pro získání více zkušeností a informací se chystám 18. července 2020 na online výpravu do oblasti Lurd.¹⁴

¹³ [online]. [cit. 2020-07-12]. Dostupné z: <https://lourdesvolunteers.org/what-is-a-virtual-pilgrimage/>

¹⁴ [online]. [cit. 2020-07-12]. Dostupné z: <https://lourdesvolunteers.org/online-lourdes-virtual-pilgrimage-experience-2/>

5 VYMEZENÍ CÍLE PRÁCE

K tématu poutnictví jsem například v porovnání s kolektivem Openstudio7 přistupovala už od začátku z jiného úhlu. Místo putování krajinou k posvátnému kostelu mě spíše zajímala otázka, jestli si pod pojmem poutních míst dokážeme představit i jiná místa než ta tradiční historická. Díky této práci chci zjistit, jestli vnímáme současný kulturní a umělecký svět jako jistý druh terapie a navštěvujeme je se stejnou ambicí a energií jako původní poutníci.

Cílem této práce je vytvořit dílo, které by svým charakterem odkazovalo na novou vlnu poutnictví v kyberprostoru a zároveň by tak vybízelo k objevení míst, která lze navštívit pouze v online světě. Dílo by se tak podobalo kyberpoutím svojí dostupností a nabízelo by nový pohled na spirituální dění v současnosti.

6 POPIS DÍLA

Finální výsledek mé diplomové práce se skládá ze tří částí, které budou společně prezentovány formou instalace.

Od samotného počátku jsem věděla, že chci zpracovat projekt, který by reflektoval určitou formu léčebného procesu či terapie. Moje první představa byla, aby se divák zapojil do instalace a díky ní začal přemýšlet o alternativních formách léčby. K této myšlence mě přivedl osobní zájem o tzv. pobyt ve tmě. Inspirovaly mě názory a zkušenosti lidí, kteří si pobytem prošli a byli jím výrazně ovlivněni. Jedná se o několikadenní trávení veškerého času v uzavřené místnosti či chatce v naprosté tmě. Člověk má k dispozici jen základní výbavu k přežití a může kdykoliv prostor opustit. Podstatou těchto terapií je nejenom odpočinek a psychická očista, ale i zlepšení smyslů, změna vnímání okolního světa, zvýšení imunity, posílení trpělivosti a mnoho dalších pozitivních vlivů. Právě tato změna pohledu na věc byla to, čeho jsem chtěla ve své závěrečné práci dosáhnout.

Jsem si vědoma toho, že je to poměrně obtížněji uchopitelné téma, jelikož se nemusí každý ztotožnit s touto myšlenkou, proto jsem také svoji závěrečnou práci začala zpracovávat ze svého pohledu. Chci tak nejdříve objasnit, jak téma mé diplomové práce vnímám já, a dále dát prostor divákovi na jeho vlastní názor.

Když jsem si sama položila základní otázku celé mé závěrečné práce, a sice co jsou moje poutní místa, začala jsem si sepisovat většinou události, které byly vždy spjaty s hudbou. Většinu těchto akcí jsem měla zaznamenanou v mobilním telefonu, takže jsem měla dostatek materiálu pro realizaci svého poutního fragmentu. Díky tomu vzniklo video, které je sestříhané z mých osobních záznamů. Kvalitu videí jsem záměrně nijak nezlepšovala, aby se zachovala autentičnost a surovost zachycených momentů. Video má díky tomu až laický charakter. Všechny záznamy jsou z období uplynulého roku a vybírala jsem je jen podle svého pocitu k nim. Finální video má délku šesti minut.

Na konci videa se nachází odkaz na moji nově založenou online galerii, jež má v budoucnu sloužit jako platforma pro současné uchopení pojmu poutnictví. Společně s odkazem vybízím diváka k označení jeho poutního místa hashtagem #pilgrimageplaces2020 na libovolné sociální síti (Instagram, Tumblr, Facebook). Tento hashtag jsem propojila se svojí galerií na sociální síti Tumblr. Pokud by se diváci začali zapojovat a označovat svá videa, fotky či události, vznikl by mi tak materiál pro další pokračování této práce.

Součástí mé závěrečné instalace bude i můj osobní poutní plášť, který jsem si v průběhu posledních návštěv hudebních akcí upravovala. Plášť je šitý podle původního stříhu, který byl využíván už od středověku. Postupem času jsem se ho tedy snažila přiblížit a transformovat k současnému pojetí poutníka na pomezí turisty. Zaměřila jsem se především na detaily s praktickým využitím. Plášť tedy v současnosti obsahuje například kapsy na mobil a powerbanku.

Odkaz online galerie: <https://pilgrimageplaces2020.tumblr.com/>

7 ZHODNOCENÍ VÝSLEDKŮ S OHLEDEM NA VYTYČENÉ CÍLE

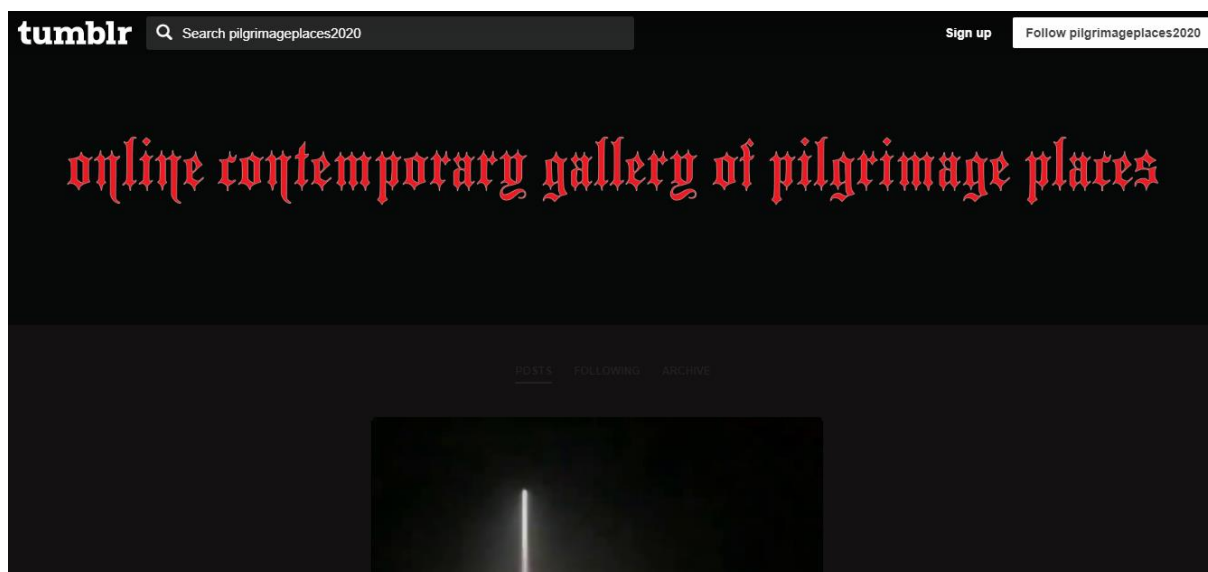
Výsledek této práce by měl přispět ke zviditelnění nových forem cestování s duchovním podtextem a umožnit tak divákovi získat více informací a zkušeností s tímto tématem. Výběr mých osobních poutí zpracovaných ve videu se přibližuje konceptu již zmiňované výstavy *Strange Pilgrims*. Putování nejenom po místech ale i časem, ve vzpomínkách či formách vnímání je vize, kterou chci v budoucnu aplikovat v online galerii.

Podstata galerie spočívá v tom, že má napodobit charakter kyberpoutnictví, ale s tím rozdílem, že příspěvky v galerii zůstanou v kyberprostoru a nebudou smazány jako většina online poutí. Tato platforma bude tedy nekončícím dotazníkem, jestli se současné navštěvování kulturních akcí rovná původnímu cestování k poutním místům. Chci, aby galerie působila jako prostor otevřený všem variantám a formám pro sdílení budoucích příspěvků a projektů.

Mé video osobních poutí odkazuje především na blízký vztah poutnictví s turismem. Díky tomu, že neexistuje stanovená hranice k určení duchovního turisty či turistického poutníka, se otevírá prostor pro osobní zpracování a určení vlastních vymezení. V tomto případě také nelze jednotně odpovědět na otázku, zda se duchovní hudba v kostele, který byl cílem naší pouti, rovná Westovým hudebním kázáním. Zároveň také nemohu tvrdit, že má online galerie bude nabízet stejné možnosti jako ostatní kyberpoutě. Galerie tedy samozřejmě není limitována jen pro hudební ukázky, ale je úložištěm pro různorodé odkazy a odpovědi na současné uchopení pojmu poutnictví.

Galerii chci začít prezentovat společně s instalací, takže ještě nemám žádné odezvy. V budoucnu se ale chci zabývat především odkazy od diváků a případně vytvořit další videa či projekty odvíjející se od mé diplomové práce.

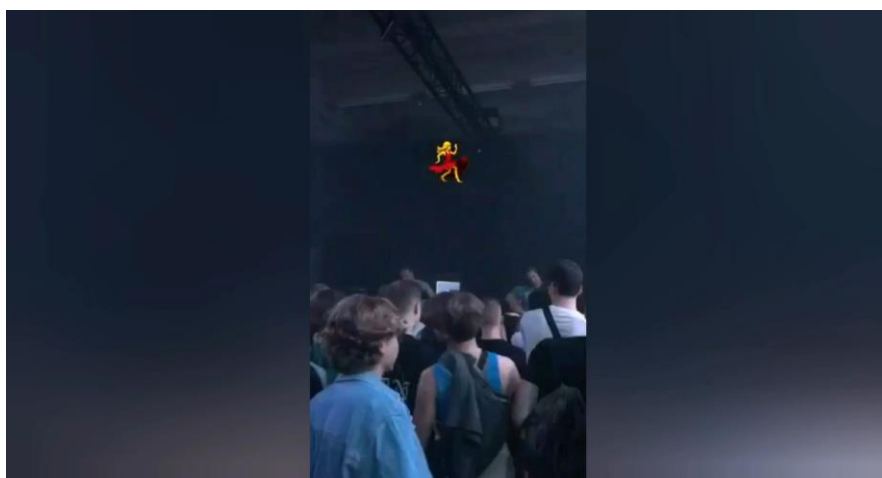
OBRAZOVÁ ČÁST

Obr. č. 1: Online galerie

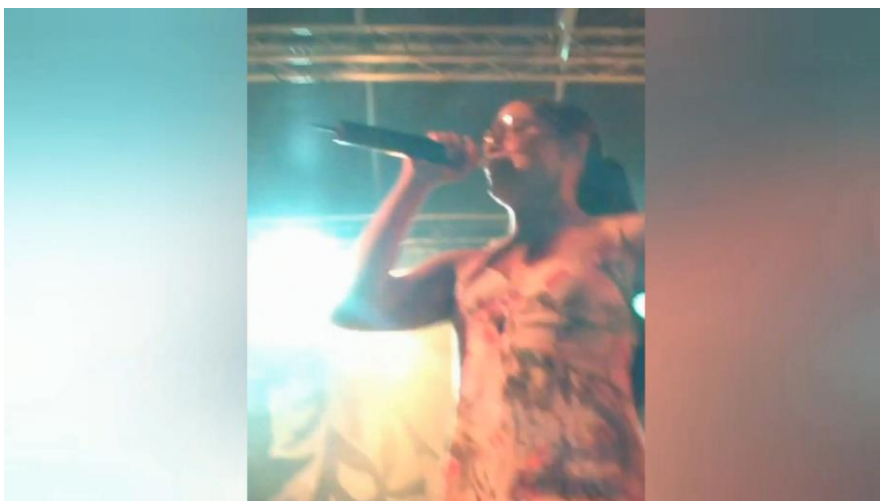
Obr. č. 2 : Ukázka z videa – 1. min

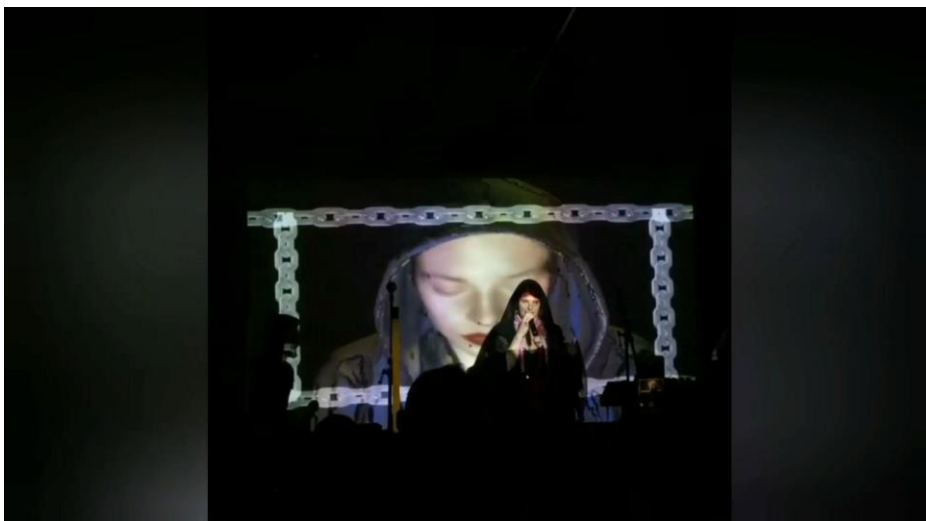
Obr. č. 3: Ukázka z videa – 2. min

Obr. č. 4: Ukázka z videa – 3. min

Obr. č. 5: Ukázka z videa – 4. min

Obr. č. 6: Ukázka z videa – 5. min

Obr. č. 7: Ukázka z videa – 6. min

Obr. č. 8 : varianta instalace kabátu

Obr. č. 9 : varianta instalace kabátu